

МОЖЛИВОСТІ ТВОРЧОГО ВИКОРИСТАННЯ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ВИВЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

POSSIBILITIES OF THE CREATIVE USE OF HISTORICAL AND PEDAGOGICAL EXPERIENCE OF STUDY OF SPECIALIST IN FOLKLORE ARE IN PROFESSIONAL PREPARATION OF FUTURE PHILOLOGISTS

Резюме. У статті проаналізовано можливості творчого використання історико-педагогічного досвіду вивчення фольклористики у класичних університетах України у процесі професійної підготовки майбутніх філологів. Представлено зміст і структуру авторського елективного спецкурсу «Фольклористика у класичних університетах України: історико-педагогічний аспект» для магістрантів філологічних факультетів вищих навчальних закладів, охарактеризовано його значення для формування фольклористичної компетентності майбутнього філолога.

Ключові слова. Фольклористика, історико-педагогічний досвід, класичний університет, фольклористична компетентність, професійна підготовка, майбутній філолог.

Резюме. В статье проанализированы возможности творческого использования историко-педагогического опыта изучения фольклористики в классических университетах Украины в процессе профессиональной подготовки будущих филологов. В статье проанализированы возможности творческого использования историко-педагогического опыта изучения фольклориста в классических университетах Украины в процессе профессиональной подготовки будущих филологов.

Ключевые слова. Фольклористика, историко-педагогический опыт, классический университет, компетентность фольклориста, профессиональная подготовка, будущий филолог.

Autor (M.Vovk)

Summary. In the article possibilities of the creative use of historical and pedagogical experience of study of specialist in folklore are analysed in the classic universities of Ukraine in the process of professional preparation of future philologists. Maintenance and structure of the authorial special course are presented «Science about folklore in the classic universities of Ukraine: historical and pedagogical aspect» for the future specialists of philological faculties of higher educational establishments, his value is described for forming of competence of specialist in folklore of future philologist.

Key words. Science about folklore, historical and pedagogical experience, classic university, competence of specialist in folklore, professional preparation, future philologist.

Постановка проблеми. У контексті тенденцій розвитку української фольклористики на початку ХХІ ст. особливе соціокультурне значення має фундаментальна та інноваційна підготовка майбутніх філологів як творчих, науково активних, інтелектуально ерудованих, аксіологічно спрямованих, конкурентоспроможних особистостей. Майбутні фахівці, зорієнтовані на активну фольклористичну (наукову чи педагогічну) діяльність протягом життя, повинні розвиватись на основі синтезу наукових та освітніх традицій та інноваційних тенденцій, поширених у науці та освіті зарубіжжя. Тому актуальною проблемою є актуалізація історико-педагогічного досвіду вивчення фольклористики у класичних університетах у процесі їх професійної підготовки, що сприяє збереженню наукових засад, освітніх традицій та їх ретрансляції у професійній педагогічній діяльності, аналітичній роботі у процесі майбутньої науково-фольклористичної діяльності.

У сучасних дослідженнях проблема історико-педагогічного досвіду вивчення фольклористики у класичних університетах України, аналізу фольклористичної спадщини викладачів-фольклористів аналізувалась у працях Г. Александрової [1], М. Дмитренка [4], Р. Кирчіва [5], Г. Дем'яна [3], В. Короткого [6], В. Пасічник [7] та ін.). Окремі навчально-методичні

видання присвячені питанням висвітлення наукового та освітнього досвіду вивчення фольклористики у класичних університетах (Я. Гарасим [2], Л. Підгорна [8] та ін.). Однак у процесі фольклористичної підготовки майбутніх філологів, фольклористів недостатня увага приділяється проблемам історії фольклористики, специфіці змісту, методів і форм вивчення фольклористики класичних університетах на українських теренах, аналізу досягнень викладачів у становлення науково-фольклористичних шкіл, традицій освітньої практики.

Мета статті – проаналізувати можливості творчого використання історико-педагогічного досвіду вивчення фольклористики у класичних університетах України у процесі фольклористичної підготовки майбутніх філологів.

Завдання. Представити зміст і структуру авторського елективного спецкурсу «Фольклористика у класичних університетах України: історико-педагогічний аспект» для магістрантів філологічних факультетів вищих навчальних закладів, проаналізувати його значення для формування фольклористичної компетентності майбутнього філолога.

Виклад основного матеріалу. Методологічною основою впровадження спецкурсу у фольклористичну підготовку майбутніх філологів, фольклористів слугували науково-педагогічні підходи: компетентнісний, культурологічний, полікультурний, акмеологічний, аксіологічний, діяльнісний, інтегративний.

Метою вивчення спецкурсу «Фольклористика у класичних університетах України: історико-педагогічний аспект» є розвиток фольклористичної компетентності майбутнього філолога у контексті аналізу тенденцій і специфіки вивчення фольклористики у класичних університетах України протягом XIX – на початку XXI ст.

Завданнями вивчення спецкурсу є: виявити соціально-історичні, культурні чинники становлення фольклористики як науково-освітньої галузі; дослідити основні тенденції становлення системи фольклористичної

підготовки в історичній ретроспективі у контексті відповідних соціокультурних умов; обґрунтувати періодизацію становлення фольклористики у контексті класичної університетської освіти; сформулювати мотивацію, уміння і навички майбутніх філологів у дослідженні історії фольклористики у класичних університетах України; з'ясувати внесок викладачів-фольклористів у становлення української фольклористики як науково-освітньої галузі; визначити педагогічний потенціал фольклористики в культурно-історичному розвитку університетської освіти.

У результаті вивчення спецкурсу майбутні вчителі-філологи повинні знати: основні поняття спецкурсу: «фольклористика», «фольклор», «народна словесність», «усна народна творчість», «фольклористична підготовка», «науково-фольклористична школа», «фольклористична діяльність», «фольклористична практика», «постфольклор»; витоки становлення фольклористики як науково-освітньої галузі у VII – першій половині XIX ст.; історико-культурні чинники вивчення фольклористики у класичних університетах України протягом другої половини XIX – у перше десятиліття XXI ст.); значення найвідоміших громадських організацій, товариств, фольклорно-етнографічних праць, періодики у розвитку української фольклористики; специфіку змісту вивчення фольклористики, ефективність застосування методів і форм до засвоєння фольклористичної інформації у класичних університетах України; провідні тенденції розвитку фольклористичної галузі в Україні і зарубіжжі.

У результаті вивчення спецкурсу майбутні філологи повинні вміти: аналізувати культурно-історичні, соціальні чинники становлення фольклористики згідно з розробленою періодизацією; об'єктивно характеризувати наукові засади та досягнення освітньої практики вивчення фольклористики у класичних університетах України відповідно до основних періодів її розвитку; визначати особливості відбору і структурування змісту дисциплін, у які включено фольклористичний компонент, характеризувати провідні методи і форми вивчення фольклористики згідно з періодизацією;

проводити самостійні науково-пошукові дослідження щодо внеску фольклористів-педагогів у становлення фольклористичної науково-освітньої галузі; визначати тенденції вивчення фольклористики в умовах класичних університетів; здійснювати порівняльний аналіз наукових досягнень та специфіки змісту вивчення фольклористики в університетах України та зарубіжжя; здійснювати реферування науково-фольклористичних праць, пошук джерелознавчих матеріалів з проблемних питань спецкурсу.

Спецкурс складається з трьох змістових модулів: Модуль 1. Фольклористика в системі професійної підготовки філолога; Модуль 2. Витоки становлення української фольклористики як науково-освітньої галузі (києво-руський період – XIX ст.); Модуль 3. Розвиток фольклористики у класичних університетах України (XX – перше десятиліття XXI ст.).

Зміст модуля 1 «Фольклористика в системі професійної підготовки філолога» спрямовується на вивчення сучасних проблем української і зарубіжної фольклористики, визначення її пріоритетних напрямів з позиції інтердисциплінарності. Модуль включає лекційні і практичні заняття. Лекції проводяться з тем «Стан і проблеми вивчення фольклористики в сучасному освітньому просторі», «Фольклористична підготовка філолога в сучасних соціокультурних умовах», у процесі яких акцентується на теоретичному обґрунтуванні дефініцій «фольклор», «фольклористика», «постфольклор»; окреслюються витоки становлення і розвитку української фольклористики; визначаються тенденції вивчення фольклористики у класичних університетах України, проблеми змісту дисциплін фольклористичного циклу, напрямів діяльності фольклористичних університетських та академічних осередків.

Зміст практичного заняття модуля 1 з теми «Досвід вивчення фольклору в університетах зарубіжжя» включає такі питання, як: загальні тенденції вивчення фольклору в університетах зарубіжних країн; фольклорна традиція у контексті культурологічного, соціокультурного, функціонального дослідження зарубіжних учених та ретрансляція наукового досвіду в

університетській практиці; характеристика наукових шкіл з фольклористики в університетських осередках Російської Федерації; напрями вивчення фольклористики в університетах Польщі; практика вивчення фольклору у культурологічному, антропологічному вимірах в університетах США і Канади; японська фольклористика як напрям екологічної антропології, осередки антропологічно-фольклористичних досліджень в Японії тощо.

Вивчення модуля сприяє виробленню умінь порівняльного аналізу теорій, концепцій, практичних результатів фольклористики у вітчизняному та зарубіжному контексті, розвитку аналітичних умінь у напрямі визначення пріоритетних проблем фольклористики в умовах університетської освіти та в академічних осередках.

Лекційні заняття модуля 2 **«Витоки становлення української фольклористики як науково-освітньої галузі (києво-руський період – XIX ст.)»** охоплюють такі теми, як: «Донауковий та науковий етапи вивчення усної народної творчості як передумова становлення фольклористики у класичних університетах України», «Соціально-політичні та культурні чинники вивчення народної словесності на українських теренах (друга половина XIX ст.)». У процесі лекцій акцентується увага на зародженні фольклористичних студій – на фіксаціях фольклорних записів в різних літературних, історичних, етнографічних пам'ятках, використанні фольклорних сюжетів, мотивів, зразків уснопоетичних творів в художніх творах; аналізуються перші праці, які засвідчили зародження науково-аналітичного етапу в історії фольклористики (останні десятиріччя XVIII – початок XIX ст.); з'ясовується роль першої кафедри руської (української) словесності у Львівському університеті (1848 р.); досліджуються соціально-культурні чинники вивчення народної словесності другої половини XIX ст. (вплив гуртків, товариств, педагогічні ресурси етнографічно-фольклористичних періодичних видань означеного періоду) тощо.

У процесі практичних занять з тем «Фольклор у вимірах освітньої діяльності навчальних закладів: історико-педагогічний екскурс», «Науково-

фольклористична та педагогічна діяльність М. Максимовича у контексті становлення української університетської фольклористики», «Практика вивчення народної словесності у класичних університетах України другої половини ХІХ ст.» висвітлюються такі питання: фольклорні витoki народної педагогіки, фольклор як рушійний чинник впливу на духовний розвиток особистості, на формування її естетичної культури, морально-етичної світоглядної позиції у етнопедагогічній моделі виховання; педагогічний потенціал фольклорних текстів; вплив фольклору на формування патріотичної свідомості молоді у козацькій системі навчання і виховання молоді; роль фольклорного арсеналу культури та традиційної обрядовості у братських школах; уснопоетична народна творчість, обрядовість, народотрадиційне мистецтво в освітній практиці Києво-Могилянської академії як чинники формування національної еліти в європейським типом мислення; університети як центри фольклористичних студій в першій половині ХІХ ст.; загальні тенденції підготовки фахівців на історико-філологічних факультетах університетів та визначення фольклористичної складової у змісті їхньої підготовки; М. Максимович як основоположник вивчення фольклористики у класичних університетах України, вплив його науково-педагогічної діяльності на розвиток української фольклористики; характеристика змісту, форм і методів вивчення народної словесності у класичних університетах в західному та східному українських регіонах у другій половині ХІХ ст.

У результаті вивчення матеріалу модуля 2 майбутні філологи набувають знань про витoki становлення фольклористики, його збиральницького етапу, перших аналітичних розвідок з історії зародження фольклористики у класичних університетах; у них розвиваються уміння здійснювати пошук джерел щодо дослідження специфіки вивчення народної словесності в університетській практиці, характеризувати основні досягнення викладачів університетів першої половини ХІХ ст.; з'ясовувати роль М. Максимовича у становленні української фольклористики; формуються

пошукові уміння щодо характеристики культурно-історичних чинників зародження наукових шкіл та специфіки фольклористичної складової у змісті підготовки майбутніх філологів та істориків у класичних університетах другої половини ХІХ ст.

Матеріал модуля 3 «Розвиток фольклористики у класичних університетах України (ХХ – перше десятиліття ХХІ ст.)» передбачає лекційні заняття з тем: «Культурно-історичні умови розвитку української фольклористики як науково-освітньої галузі у 1910 – 1940-і рр.», «Специфіка вивчення усної народної творчості у класичних університетах радянської доби (1950 – 1980-х рр.)», «Внесок викладачів-фольклористів у розвиток української фольклористики в університетах радянської доби». У процесі занять майбутні фахівці ознайомлюються з такими питаннями, як: характеристика процесів інституалізації та професіоналізації у фольклористичній галузі; з'ясування чинників розвитку фольклористики у класичних університетів України (роль академічних осередків, значення товариств, комісій Всеукраїнської Академії наук, періодичних видань, перших бібліографічних видань, підручників з фольклору); дослідження діяльності першої кафедри фольклору і етнографії при Львівському університеті; аналіз внеску викладачів-фольклористів у кристалізацію наукових засад та освітніх традицій вивчення фольклористики; з'ясування соціально-політичних та культурних чинників розвитку радянської фольклористики; характеристика наукового і навчально-методичного напрямів діяльності Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН України; окреслення специфіки вивчення усної народної творчості в університетах радянського періоду (уніфікація програм, навчально-методичного забезпечення тощо); дослідження результатів науково-педагогічної діяльності фольклористів-педагогів у контексті розвитку словесної і музичної фольклористики в Україні; питання аналізу науково-творчого доробку викладачів університетів радянської доби, їх педагогічного

досвіду у заснуванні та продовженні традицій університетських фольклористичних осередків тощо.

Зміст практичних занять з таких тем, як «Досвід вивчення усної народної творчості в умовах вищих навчальних закладів України у 1910 – 1940-і рр.», «Зміст, форми, методи викладання усної народної творчості в освітній практиці 1950 – 1980-х рр.», «Розвиток української фольклористики як науково-освітньої галузі у 1990-х рр. – перше десятиліття ХХІ ст.» – спрямовується на розгляд питань, як: огляд стану філологічної та історичної підготовки у класичних університетах перших десятиліть ХХ ст.; характеристика викладацької та наукової діяльності викладачів-фольклористів у напрямі розробки курсів фольклористичного циклу, підготовки навчально-методичного забезпечення, ініціативи відкриття спеціальності «народна словесність», організації фольклористичної практики тощо; розвиток етномузикознавчого напрямку в українській фольклористиці; характеристика першої уніфікованої програми з українського фольклору для університетів, її ідеологічної детермінованості, навчально-методичного забезпечення курсу «Українська усна народнопоетична творчість»; визначення тенденцій розвитку сучасної фольклористики; окреслення досягнень сучасних фольклористичних осередків; методологічні засади вивчення фольклору у працях викладачів університетів та представників академічних осередків; окреслення напрямів вивчення фольклористики в українській академічній та університетській осередках (теорія фольклору, теорія фольклористики, історія фольклору, історія фольклористики, текстологія фольклору, джерелознавство, бібліографія фольклору і фольклористики; визначення завдань та перспектив сучасної фольклористики у класичних університетах тощо.

У процесі вивчення матеріалу модуля 3 у майбутніх філологів активізуються дослідницькі вміння щодо аналізу досягнень української фольклористики у класичних університетах, виявлення її проблем у напрямі фольклористичних досліджень, навчально-методичного забезпечення, у

структуруванні змісту дисциплін фольклористичного циклу тощо; розвиваються творчо-пошукові уміння, уміння використовувати інтернет-ресурси з фольклористичної проблематики; формуються ціннісні орієнтації реалізації подальшої науково-пошукової роботи та пріоритети у ретрансляції історико-педагогічного досвіду у майбутній педагогічній діяльності.

До кожного модуля запропоновано теми рефератів-повідомлень, які включають: дослідження з питань аналізу фольклористики у класичних університетах певного періоду, в університетах зарубіжних країн (наприклад: «Білоруська фольклористика та етнологія: тенденції, здобутки, проблеми», «Фольклорна традиція у змісті університетської підготовки у країнах Сходу (Індія, Китай, Японія)», «Харківське історико-філологічне товариство: постаті, проблеми, педагогічна діяльність» тощо); аналіз праць, які знаково вплинули на становлення теорії і практики української фольклористики в умовах класичних університетів (наприклад: «К объяснению и истории Слова о Полку Игореве» М. Максимовича: аналіз фольклорних витоків пам'ятки», «Слов'янська міфологія» (1846) М. Костомарова: лекційні матеріали до викладання історичних дисциплін в Університеті Святого Володимира» тощо); дослідження професійного досвіду особистостей у контексті поступу української фольклористики (наприклад: «Науково-педагогічна діяльність професора Київського університету А. Лободи: проблематика університетських викладів, наукові студії, викладання курсів літературознавчо-фольклористичного спрямування» тощо); значення історико-педагогічного досвіду становлення фольклористики в сучасній освіті України (наприклад: «Журнал «Народна творчість та етнографія»: історія створення, проблематика публікацій, значення для освітньої практики»; «Методологічні засади вивчення фольклору у працях викладачів університетів та представників академічних осередків (С. Росовецький, О. Киченко, О. Івановська, В. Давидюк, С. Грица, Я. Гарасим та ін.); «Науково-фольклористична школа професора Л. Дунаєвської» тощо).

У процесі підготовки рефератів-повідомлень у майбутніх філологів формуються аналітичні, дослідницькі та творчі вміння, уміння систематизувати фольклористично-етнографічний матеріал, навички роботи з первинними джерелами.

Метою самостійної роботи є виконання творчо-пошукових завдань, які спрямовуються на: текстологічне дослідження фольклорних та літературних текстів у напрямі виявлення їх педагогічного впливу (наприклад, «Визначте, у чому полягає виховний вплив кожного зразка на особистість дитини, як їх потенціал втілюється у народній педагогіці», «Проаналізуйте кілька творів Г. Сковороди з позиції втілення у них принципу народності, який утверджував у педагогіці український філософ» тощо); аналіз авторських праць педагогів-фольклористів з проблем теорії і практики фольклористики (наприклад: «Простудіювавши працю Я. Головацького «Три вступительні преподаванія о русской словесности» (1849), визначте підходи вченого-педагога до проблеми вивчення народної словесності в освітній практиці» тощо); характеристика праць сучасних фольклористів з питань історії фольклористики (наприклад: «Охарактеризуйте провідні тенденції розвитку фольклорно-етнографічних студій на межі XVIII – XIX ст. (за працею відомого сучасного вченого-фольклориста С. Грици «Українська фольклористика XIX – початку XX століття і музичний фольклор» (2007)); дослідження навчальних можливостей інтернет-ресурсів, сучасної української періодики: (наприклад, «Скориставшись сайтом електронної навчальної бібліотеки української фольклористики Львівського національного університету імені Івана Франка (http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/laboratory_folk_studies/lab_folk_el_library.php), визначте пріоритетні напрями вивчення і дослідження народної словесності, які окреслив М. Максимович у передмові видання «Малороссийские песни» (1827)» тощо).

Підсумком проведення лекційних і практичних занять зі спецкурсу є питання для самоконтролю, які передбачають знання фактологічного

матеріалу щодо найважливіших подій в історії становлення наукових засад та освітніх традицій вивчення фольклористики у класичних університетах, з'ясування тенденцій окремих періодів становлення фольклористики у класичних університетах, специфіки змісту, методів і форм вивчення фольклористики, внеску викладачів-фольклористів у теорію і практику української фольклористики, а також усвідомлення значення певних фактів.

Висновки. Практичне значення елективного спецкурсу «Фольклористика у класичних університетах України: історико-педагогічний аспект» для магістрантів філологічних факультетів вищих навчальних закладів полягає у тому, що у процесі вивчення історико-педагогічних аспектів становлення та розвитку фольклористики в умовах класичних університетів протягом ХІХ – у перше десятиліття ХХІ ст. формується аксіологічна спрямованість майбутніх філологів на дослідження витоків вітчизняної філологічної науки. Матеріал спецкурсу дозволяє розширити спектр проблемного вивчення фольклористики у контексті інтегративного зв'язку з іншими дисциплінами і науковими галузями, сприяє формуванню загальної культурологічної та фольклористичної компетентності майбутнього філолога, його професійній зорієнтованості, зумовленої необхідністю представлення в учнівському середовищі науково-педагогічних здобутків фольклористичної галузі, а також дослідження історичних наукових та педагогічних аспектів історії фольклористики з метою репрезентації фольклористичної галузі в українському і міжнародному вимірах.

Література:

1. Александрова Г. У пошуках наукової істини (До 150-річчя від дня народження Миколи Дашкевича) / Галина Александрова // Дивослово. – 2002. – №9 – С. 67-69.
2. Гарасим Я.І. Нариси до історії української фольклористики: навч. посібн. / Я.І. Гарасим. – К.: Знання, 2009. – 304 с.
3. Дем'ян Г. Українська фольклористика в Галичині кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст. / Григорій Дем'ян. – Львів: «Афіша», 2004. – 223с.

4. Дмитренко М. К. Українська фольклористика другої половини XIX століття: школи, постаті, проблеми. – К.: Вид-во «Сталь», 2004. – 384 с.
5. Кирчів Р. Етнографічно-фольклористична діяльність «Руської трійці» / Роман Кирчів. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2011. – 422 с.
6. Короткий В.А., Біленький С.Г. Михайло Максимович та освітні практики на Правобережній Україні в першій половині XIX століття / В.А. Короткий, С.Г. Біленький. – К.: ВЦ «Київський ун-т», 1999. – 388 с.
7. Пасічник В. Володимир Гошовський на кафедрі української фольклористики / Володимир Пасічник // Вісник Львівського університету. Серія мистецтвознавства. – 2011. – Вип. 10. – С. 21-43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/visnyk/10_2010/2010_10_pasicznyk.pdf. – Мова укр. – Загол. з екрану.
8. Підгорна Л.М. Фольклористичні концепції Миколи Костомарова: Тексти лекцій / Л.М. Підгорна. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 72 с. – Ім. покажч.

Literature:

1. Aleksandrova G. In search of the truths (To the 150year from the birthday of Mykola Dashkevich) / Galyna Aleksandrova // Divoslovo. – 2002. – №9. – P. 67-69.
2. Gerasim Y. Essays to history of the Ukrainian specialist in folklore : train aid / Y. Gerasim. – K., 2009. – 304 p.
3. Dem'yan G. the Ukrainian specialist in folklore in Galychyna of end of XVIII – beginning of XIX of century / Gryhorij Dem'yan. – Lviv, 2004. – 223 p.
4. Dmitrenko M. The Ukrainian specialist in folklore of the second half of XIX of century : schools, figures, problems. – K., 2004. – 384 p.
5. Kirchiv R. Activity of the Ethnographic specialist in folklore of «Ukrainian trinity» / Roman Kirchiv. – Lviv, 2011. – 422 p.
6. Korotkiy V., Bilenkiy S. Mykhajlo Maksymovich and educational practical workers are on Right-bank Ukraine in the first half of XIX of century / V. Korotkiy, S. Bilenkiy. – K., 1999. – 388 p.
7. Pasichnik V. Volodymyr Goshovskiy on the department of the Ukrainian specialist in folklore / Volodymyr Pasichnik // Announcer of the Lviv university. Series of study of art. – 2011. – Number of magazine 10. – С. 21-43 [Electronic resource]. It is access mode: http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/visnyk/10_2010/2010_10_pasicznyk.pdf. – A language is Ukrainian. – A title is from a screen.

8. Pidgorna L. Conceptions of specialist in folklore of Mykola Kostomarov: Texts of lectures / L. Pidgorna. – Lviv, 2008. – 72 p.